

Strategi for universell utforming

RINGERIKE
KOMMUNE

Bilde 1 Nordre torg

Forord

Strategi for integrering av universell utforming i planleggingen skal angi hvordan Ringerike kommune skal arbeide for å oppfylle kommunens del av det nasjonale målet «Norge universelt utformet i 2025». Bestemmelsene om universell utforming framgår av Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og Plan- og bygningsloven.

Strategien er utarbeidet av Rådgivingsgruppen for Universell utforming i Ringerike kommune, ledet fagansvarlig miljørettet helsevern. Gruppen er sammensatt av representanter fra plan og byggesak, rehabiliteringstjenesten, bruker organisasjoner og kommuneoverlege. Frivillige lag og organisasjoner er viktige bidragsytere.

Strategidokumentet er hoveddokumentet i kommunens prosjekt: Universell utforming.

Arbeidet med utarbeidelsen av strategien har mottatt økonomisk støtte fra Kommunal- og moderniseringsdepartementets Prosjekt K2 «Universell utforming mot nye høyder» i perioden 2014 - 2015. Strategien ville ikke ha kommet i stand uten denne økonomiske støtten.

«Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene, inkludert informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig.»

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven

Ringerike kommune

Oktober 2015

Innhold

Forord	2
Innledning	4
Begrepsforståelse	4
De syv prinsippene for universell utforming	4
Fem hovedgrupper av funksjonshemmede	5
Forankring	5
Strategi for universell utforming	6
Hovedmål	6
Delmål	6
Om strategien	7
Utredninger i temaplaner	7
Utredninger i arealplaner	7
Prosjekteringsverktøy	7
Innsatsområder	7
Opplegg for medvirkning	8
Risiko- og sårbarhetsanalyse	9
Parsammenstilling	10
Ressurser - kompetanse	11

Innledning

Dersom nasjonale¹ og regionale² mål om universell utforming skal oppnås i Ringerike innen 2025, må det arbeides systematisk og målrettet for å integrere prinsippene om universell utforming tidlig i planprosessene. Universell utforming må være en premis for planprosessene og for utformingen av utearealer, anlegg og bygninger. Medvirkning fra aktuelle brukergrupper, råd og utvalg er en forutsetning for å få til gode løsninger.

Nasjonalt mål for universell utforming er «**Norge universelt utformet i 2025**»

Nasjonalt mål for de funksjonshemmede er «**Full deltaking og likestilling for funksjonshemmede**».

Strategien for universell utforming i Ringerike er et styrende dokument for å sikre systematisk og målrettet arbeid for å oppnå kommunens del av de nasjonale målene innen 2025.

Kommunens strategi for integrering av universell utforming i Ringerike kommer til anvendelse i planlegging, prosjektering, utførelse, kontroll med utførelsen samt vedlikehold av tiltak.

Begrepsforståelse

Nedsatt funksjonsevne³

Tap av eller skade på en kroppsdel eller i en av kroppens funksjoner. For eksempel: nedsatt bevegelses-, syns- eller hørselsfunksjon, nedsatt kognitiv funksjon (forståelsesevne), eller ulike funksjonsnedsettelse på grunn av allergi, hjerte- og lungesykdommer.

Funksjonshemming³

Funksjonshemming oppstår når det foreligger et gap mellom individets forutsetninger og omgivelsenes utforming eller krav til funksjon.

Universell utforming⁴

Universell utforming er tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig.

De syv prinsippene for universell utforming

1. Like muligheter for bruk
2. Fleksibel i bruk
3. Enkel og intuitiv i bruk
4. Forståelig informasjon
5. Begrense skade
6. Lav fysisk anstrengelse
7. Størrelse og plass for tilgang og bruk

Utformingen skal være brukbar, tilgjengelig, lett forståelig og trygg i bruk for et vidt spekter av brukere og løsningene skal være uavhengig av brukernes erfaringer, språkferdigheter og konsentrasjonsevne. Løsningen skal kommunisere nødvendig informasjon på en effektiv måte til alle brukergrupper gjennom opplysningsskilt og utforming av løsninger. Utformingen skal ta hensyn til individer med ulik styrke, kroppsstørrelse og bevegelighet.

¹ Regjeringens handlingsplan 2009 -2013 «Norge universelt utformet i 2025»

² Buskerud fylkes Regional plan for universell utforming «Buskerud mot 2025».

³ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

⁴ The Center for Universal Design, North Carolina State University

Fem hovedgrupper av funksjonshemmede

Det er vanlig å dele de funksjonshemmede inn i disse fem hovedgruppene:

1. Synshemmede
2. Hørselshemmede
3. Orienteringshemmede
4. Bevegelseshemmede
5. Miljøhemmede

I gruppen synshemmede inngår både svaksynte og blinde. Gruppen hørselshemmede omfatter både de som hører dårlig og de som ikke hører. Blant de orienteringshemmede inngår utviklingshemmede, hjerneskadde, senil demente m.fl.. Bevegelseshemmede omfatter blant andre gående som er svake eller ustøe i bevegelsene og de som bruker rullestol. I gruppen miljøhemmede inngår individer med allergi og overfølsomhet, hjerte- og lungesyke.

Flere av de fem hovedgruppene av funksjonshemmede har sammenfallende interesser, og noen har motstridende interesser. Orienteringshemmede og hørselshemmede har ofte sammenfallende behov med synshemmede, mens bevegelseshemmede og synshemmede kan ha ulike behov (se parsammenstillingskjema).

Forankring

I Ringerike er strategien forankret i kommuneplanens samfunnsdel 2015-2030 og kommunens folkehelsemelding 2012 -2030. Nasjonalt finnes forankring i flere lovverk herunder:

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, § 1. Formål

«Lovens formål er å fremme likestilling uavhengig av funksjonsevne. Likestilling innebærer:

- a) likeverd,
- b) like muligheter og rettigheter,
- c) tilgjengelighet og
- d) tilrettelegging.

Loven skal bidra til nedbygging av samfunnsskapt funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes».

Plan- og bygningsloven § 1-1 Formål

«Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner.

Planlegging etter loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser.

Byggesaksbehandling etter loven skal sikre at tiltak blir i samsvar med lov, forskrift og planvedtak. Det enkelte tiltak skal utføres forsvarlig.

Planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter. Det skal legges vekt på langsiktige løsninger, og konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives.

Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak. Det samme gjelder hensynet til barn og unges oppvekstvilkår og estetisk utforming av omgivelsene».

Folkehelseloven § 1. Formål

«Formålet med denne loven er å bidra til en samfunnsutvikling som fremmer folkehelse, herunder utjevner sosiale helseforskjeller. Folkehelsearbeidet skal fremme befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse.

Loven skal sikre at kommuner, fylkeskommuner og statlige helsemyndigheter setter i verk tiltak og samordner sin virksomhet i folkehelsearbeidet på en forsvarlig måte. Loven skal legge til rette for et langsiktig og systematisk folkehelsearbeid»

Strategi for universell utforming

Integrering av universell utforming i planleggingen, prosjekteringen, utførelsen, kontrollen med utførelsen og vedlikeholdet av tiltak i Ringerike skal sikres oppnådd gjennom systematisk og målrettet arbeid.

Hovedmål

Ringerike kommune har universell utforming i 2025

Delmål

1. Universell utforming utredes i planleggingen og ivaretas gjennom realisering av planene
 - 1.1. Sikre integrering av prinsippene for universell utforming i planlegging i henhold til Plan- og bygningslovens bestemmelser
 - 1.2. Sikre integrering av prinsippene for universell utforming i nye og ved vesentlige endringer og utvidelser av eksisterende bygninger, anlegg og uteområder beregnet for allmennhetens bruk
2. Tilrettelegge byen og tettstedssentrene med universell utforming
3. Tilrettelegge grøntområder og friluftsområder med universell utforming
 - 3.1. Tilrettelegge med universelt utformede turstier med tilhørende sosiale møteplasser, f.eks. langs elvebreddene i Hønefoss
 - 3.2. Tilrettelegge med universelt utformede rekreasjonsområder, f.eks. brygge med muligheter for ombordstigning i båt, fiske og bading
 - 3.3. Tilrettelegge med universelt utformede lekeplasser

Emner som inngår i strategien

Utforming og tilrettelegging av det fysiske miljøet i byen og tettstedene med tilgjengelighet til torg, parker og friluftsområder slik at sentrene og områdene kan benyttes av de fleste på like vilkår.

Emner som ikke inngår i strategien

Spesialtilpassede løsninger for funksjonshemmede; enkeltindivider eller grupper av individer.

Bilde 2 Ballplass på Benterud

Om strategien

Målet med strategien er å sikre at universell utforming utredes i alle private og offentlige samfunnsplaner, arealplaner, kommunale sektorplaner, temaplaner osv. med mål om å motvirke forskjellsbehandling av individer. Det innebærer at universell utforming skal integreres i selve løsningene og ikke framstå som særskilte tilretteleggingstiltak. Universell utforming skal vektlegges på lik linje med andre planleggingsvariabler (estetikk, økonomi, kultur m.m.).

For å oppnå målene i strategien vil kommunen stille krav om utredning av hvordan universell utforming planlegges ivaretatt i alle typer arealplaner og temaplaner som utarbeides i medhold av Plan- og bygningsloven. Planforslagsstillerne må være forberedt på å redegjøre for hvordan de syv prinsippene for universell utforming skal imøtekommes for alle de fem hovedgruppene av funksjonshemmede. Forslagsstiller bør oppfordres til å framlegge et opplegg for aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder funksjonshemmede, barn og unge, og dokumentere at medvirkning er ivaretatt.

Innsatsområder

Kommunen vil gjennom arbeid med planlegging, tilrettelegging, drift, vedlikehold og kontroll bidra til

- Å framskaffe oversikt over tilgjengeligheten i byen og tettstedene, herunder
 - Kartlegge barrierer for universell utforming
 - Undersøke alternative løsninger for tilgjengelighet
 - Vurdere risiko og sårbarhet ved tiltak som ikke får optimal universell utforming i forhold til alle fem hovedgrupper av funksjonshemmede
 - Sørge for involvering av aktuelle brukergrupper
 - Foreslå aktuelle løsninger for akseptabel tilgjengelighet
 - Gjennomføre tiltak
- Universell utforming av offentlig tilgjengelig uterom, herunder grøntanlegg og nærfriluftsområder
- Universell utforming av turstier, lekeplasser og rekreasjonsområder

Utredninger i temaplaner

Utredninger knyttet til temaplaner skal omfatte en redegjørelse for hvordan prinsippene for universell utforming planlegges ivaretatt for alle fem hovedgrupper av funksjonshemmede. Utredningene skal omfatte en risikoanalyse og en beskrivelse av konsekvensene for de hovedgruppene av funksjonshemmede som ikke oppnår tilfredsstillende tilgjengelighet.

Utredninger i arealplaner

Forslagsstiller skal i utredningen knyttet til universell utforming av arealplan og tilhørende nærområder

- Kartlegge barrierer for universell utforming innenfor planområde
- Kartlegge barrierer for universell utforming i nærmiljøet (sentrale kollektivholdeplasser, parkeringsareal, skolevei, lekeareal, friluftsområder, lokale sentra osv.)
- Analysere risiko- og sårbarheten for alle fem hovedgruppene av funksjonshemmede
- Beskrive tilgjengeligheten og barrierene for alle fem hovedgruppene av funksjonshemmede
- Redegjøre for konsekvensen av tiltak som ikke oppfyller prinsippene om universell utforming for alle fem hovedgrupper av funksjonshemmede
- Begrunne valgte løsning
- Angi tidsramme for gjennomføring av tiltak

Prosjekteringsverktøy

Direktoratet for byggkvalitets prosjekteringsverktøy for tilrettelegging med universell utforming kan benyttes av både private og offentlige virksomheter som verktøy i planlegging, tilsyn, kontroll av prosjektering, utførelse og vedlikehold av tiltak. Prosjekteringsverktøyet tar utgangspunkt i Byggteknisk forskrift (TEK10) til Plan og bygningsloven. Prosjekteringsverktøyene er:

- [Prosjekteringsverktøy for tilgjengelig bolig](#)
- [Prosjekteringsverktøy for universell utforming av publikumsbygg](#)

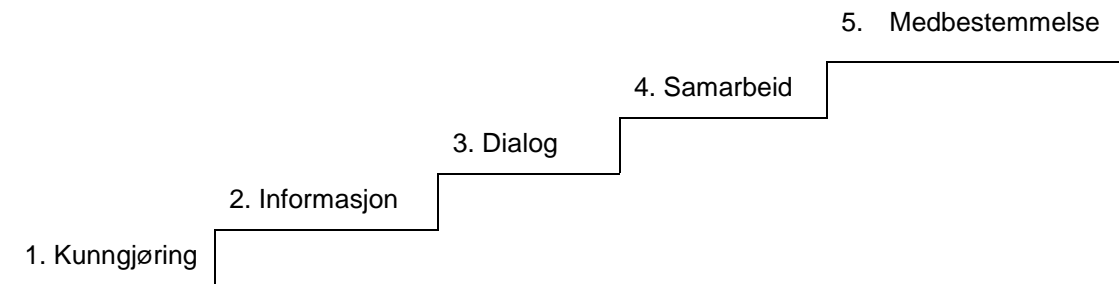
Opplegg for medvirkning

I henhold til nasjonale forventninger⁵ skal kommunen påse at andre myndigheter og interessenters interesser blir ivaretatt. Erfaringsmessig er løsninger tilpasset brukergrupper med begrenset funksjonsevne bedre for alle. Disse løsningene inkluderer alle og øker likeverdet mellom mennesker. Medvirkning i utforming av planer og tiltak må styres og settes i system.

Involvering av brukergrupper skal skje tidlig i planprosesser for å få fram de ulike brukergruppens behov for tilrettelegging. Forslagsstiller skal angi hvilke arbeidsform medvirkningen skal ha. Innflytelsesnivåene skal framgå av opplegget for medvirkning.

Grad av demokratisk innflytelse kan deles inn i trinn med økende grad av medvirkning (se tabell 1).

Tabell 1 Innflytelsesstigen⁶

1. Kunngjøring

Kunngjøring er å bekjentgjøre planen, f.eks. gjennom kunngjøring i lokale aviser og gjennom elektroniske medier.

2. Informasjon

Medvirkning foregår gjennom utveksling av informasjon mellom forslagsstiller og medvirkningsparten om planens formål, forutsetninger og forventinger til planforslaget.

3. Dialog

Medvirkning foregår i møte med brukerne for å diskutere ulike temaer, risikoanalyser og alternative løsninger i planen.

4. Samarbeid

Partene samarbeider om å innhente informasjon, f.eks. gjennom brukerundersøkelser, kartlegging av tilgjengelighet, utprøving av tilgjengeligheten eller ved å benytte «barnetråkk-metoden».

5. Medbestemmelse

Brukergruppene deltar i beslutningene om valg av løsninger.

⁵ Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, 12.6.2015.

⁶ Kommunal- og moderniseringsdepartementets veileder, Medvirkning i planlegging.

Risiko- og sårbarhetsanalyse

Forslagsstiller må framlegge en risikovurdering for alle fem grupper av funksjonshemmede i forhold til de syv prinsippene for universell utforming samt synliggjøre hvilke konsekvenser manglende tilgjengelighet vil få.

Tabell 2 RISIKO- OG Sårbarhetsanalyse

Eksempel:	De syv prinsippene for universell utforming						
	Like muligheter for bruk	Fleksibel i bruk	Enkel og intuitiv i bruk	Forståelig informasjon	Begrense skade	Lav fysisk anstrengelse	Størrelse og plass for tilgang og bruk
Synshemmede							
Hørselshemmede							
Bevegelseshemmede							
Orienteringshemmede							
Miljøhemmede							

Rødt = Prinsippene for universell utforming oppfylles ikke.

Gult = Prinsippene for universell utforming oppfylles for noen.

Grønt = Prinsippene for universell utforming oppfylles

Konsekvensene for de funksjonshemmede gruppene som ikke får oppfylt de syv prinsippene for universell utforming, skal beskrives og det skal angis om tiltak kan /skal iverksettes på kort eller lang sikt eller om tiltak ikke er gjennomførbart.

Bilde 3 Glatved brygge

Parsammenstilling

Innspill fra brukergrupper må vektas opp mot hverandre og opp mot teknisk- og økonomisk gjennomførbarhet. I denne fasen anbefales det å vurdere brukergruppens behov parvis for å klargjøre hvilke tiltak som må arbeides videre med.

Sammenligning av ett og ett par og still spørsmålet: Hvilken parsammenstilling (rad eller kolonne) framstår som mest gunstig?

Tabellen brukes slik:

Hver rad sammenlignes med hver enkelt kolonne og gis poengsum 0, 1 eller 2

0. Når variabelen på raden har bedre vilkår enn variabelen i kolonnen gir det 0 poeng
1. Når begge variablene har like vilkår gir det 1 poeng
2. Når variabelen i raden har dårligere vilkår enn variabelen i kolonnen gir det 2 poeng

Den parvise sammenstillingen skal avdekke på hvilke områder det er behov for ytterligere oppfølging. Jo høyere poengsum, dess større behov. Oppfølgingen kan for eksempel bestå i å beskrive konsekvenser, utforme tiltaksplaner eller foreta tilpasninger eller andre endringer.

Tabell 3 Parvis sammenligning m/eksempel

Eksempel:		Kolonne 1	Kolonne 2	Kolonne 3	Kolonne 4	Kolonne 5	Kolonne 6	Kolonne 7	SUM
		Synshemmede	Hørselshemmede	Bevegelseshemmede	Orienteringshemmede	Miljøhemmede	Teknisk anlegg	Økonomi	
Rad 1	Synshemmede		1	2	1	1	2	2	9
Rad 2	Hørselshemmede	1		2	1	1	1	1	7
Rad 3	Bevegelseshemmede	0	0		0	1	2	2	5
Rad 4	Orienteringshemmede	1	1	2		1	2	2	9
Rad 5	Miljøhemmede	1	1	1	1		1	1	6
Rad 6	Teknologi	0	1	0	0	1		2	4
Rad 7	Økonomi	0	1	0	0	1	0		2

Eksempel:

Rad 1 Synshemmede + Kolonne 2 Hørselshemmede = 1 poeng: De synshemmede har like vilkår som de hørselshemmede.

Rad 3 Bevegelseshemmede + Kolonne 2 Hørselshemmede = 0 poeng: De bevegelseshemmede har bedre vilkår enn hørselshemmede.

Rad 1 Synshemmede + Kolonne 7 Økonomi = 2 poeng: Tilrettelegging for synshemmede er en dyr løsning.

I dette eksempelet er det vilkårene for de synshemmede (9 poeng), orienteringshemmede (9 poeng), hørselshemmede (7 poeng) samt miljøhemmede (6 poeng) som må følges opp ytterligere.

Ressurser - kompetanse

Kommunen har en egen rådgivingsgruppe for universell utforming organisert under Kommuneoverlegen, miljørettet helsevern. I rådgivingsgruppen deltar Råd for funksjonshemmede, kommuneplanlegger, byggesaksbehandler, ergoterapeut og miljørettet helsevern.

Kommunens faglige og metodiske kompetanse på universell utforming må styrkes i alle tjenester gjennom informasjon, deltakelse på aktuelle kurs og studieturer.

Aktuelt kompetansehevende tiltak er kompetanseprogrammet K5 universell utforming, utviklet av Høgskolen i Bergen for Direktoratet for byggkvalitet.

[K5 Kompetanseprogram for universell utforming](#)

Kommunen skal søke samarbeid med statlige og regionale myndigheter, næringslivet, lokale råd og foreninger og frivillige i den hensikt å oppnå universell utforming.

Andre dokumenter utarbeidet av rådgivingsgruppen for universell utforming:

Råd og tips til universell utforming i Ringerike

Tilgjengelige turområder i Hønefoss

Tilgjengelighetskart turområder

Link til Ringerike kommunes internettside: www.ringerike.kommune.no/uu